

Introducció

A l'Edat Mitjana, a partir dels segles IX-X, a l'Europa occidental es va implantar un sistema polític, econòmic i social conegut com a feudalisme.

El sistema feudal té l'origen en el desmembrament de l'imperi de Carlemany i en la situació d'inestabilitat provocada per les invasions de normands, musulmans i hongaresos.

Els monarques, incapaços de defensar el territori, lliuraven les terres (feus) a senyors feudals, nobles o eclesiàstics, perquè les governessin en nom seu. A canvi, aquests s'havien de convertir en els seus vassalls, jurar-los fidelitat i ajudar-los en les empreses militars.

La població, formada majoritàriament per pagesos, vivia atemorida per la guerra i les invasions. La seva màxima preocupació era sobreviure i molts es van convertir en serfs dels senyors feudals.

A l'Europa feudal es va desenvolupar un estil artístic anomenat romànic. El pes enorme de la religió cristiana en la societat feudal va originar unes manifestacions artístiques essencialment religioses: esglésies, monestirs, imatges i pintures.

L'EUROPA FEUDAL

1. El naixement de l'Europa feudal

- **1.1. L'IMPERI DE CARLEMANY**

- A la darreria del segle VIII Carlemany, rei dels francs, va unificar una bona part de les terres de l'Europa occidental. Es va proclamar emperador l'any 800 i va intentar ser el successor dels antics emperadors romans. Per això, va elaborar lleis (capitulars) i va organitzar l'administració del territori dividint-lo en comtats governats per comtes. Per defensar les fronteres, va crear les marques, que disposaven d'un exèrcit poderós dirigit per un marquès.

- **1.2. LA FRAGMENTACIÓ DE L'IMPERI CAROLINGI**

- A la mort de Carlemany l'imperi es va desmembrar. L'any 843 (Tractat de Verdun) els successors de Carlemany van dividir l'imperi en diversos regnes.
- A més, una sèrie de pobles van portar a terme atacs i invasions durant els segles IX i X. Els normands (víkings) pel nord, els musulmans pel sud i els hongaresos per l'est es van abatre sobre els regnes d'Occident, amb les seqüeles de mort i destrucció consegüents.

Les invasions

- Durant segles IX i X, Europa va patir les invasions de diversos pobles que amb les seves expedicions de saqueig van provocar un clima de gran inseguretat.

Aquests pobles eren:

- **Els hongaresos o magiars**, que procedien de les estepes asiàtiques. Van travessar el Danubi i van dur a terme incursions que van arribar fins i tot a Catalunya.
- **Els normands o víkings**, experimentals mariners d'Escandinàvia que van efectuar saquejos per la costa i incursions pels rius
- **Els sarraïns**, pirates musulmans amb base a Tunis que van atacar zones costaneres mediterrànies franceses i italianes.

LES INVASIONS DELS SEGLES IX I X

- Les

- **1.3. ELS ORÍGENS DEL FEUDALISME**

- En aquesta situació de crisi el poder dels monarques era molt dèbil. No podien protegir la població, ni recaptar impostos, ni mantenir un exèrcit fidel i estable. Per poder governar i mantenir unit el regne, els monarques van haver de comptar amb els nobles, amb els quals van establir un sistema de relacions personals conegut com a vassallatge.
- El vassallatge s'establia mitjançant la cerimònia de l'homenatge, en què el vassall, agenollat davant del rei, li jurava fidelitat i li prometia consell i ajuda militar i econòmica. A canvi, el rei li lliurava el feu (investidura) perquè el governés i en visqués. Aquest va ser l'origen del feudalisme.
- Molts dels antics comtes, càrrecs eclesiàstics (bisbes, abats) i altres grans propietaris es van convertir en senyors feudals de manera vitalícia i el càrrec es transmetia per herència. Per la seva banda, aquesta noblesa repartia entre altres nobles menys importants, cavallers o guerrers, una part de les seves terres (feus) perquè hi visquessin, les governessin i mantinguessin un petit exèrcit.
- El veritable poder es trobava en mans d'aquests senyors feudals, que amb el temps es van anar convertint en l'única autoritat dels diversos territoris del regne i es van fer gairebé independents. Els pagesos, atemorits davant la inseguretat i mancats de la protecció del rei, acudien als senyors feudals en cerca de la protecció que necessitaven.

- Cerimònia de vassallatge per la qual el monarca lliura un feu a un senyor.

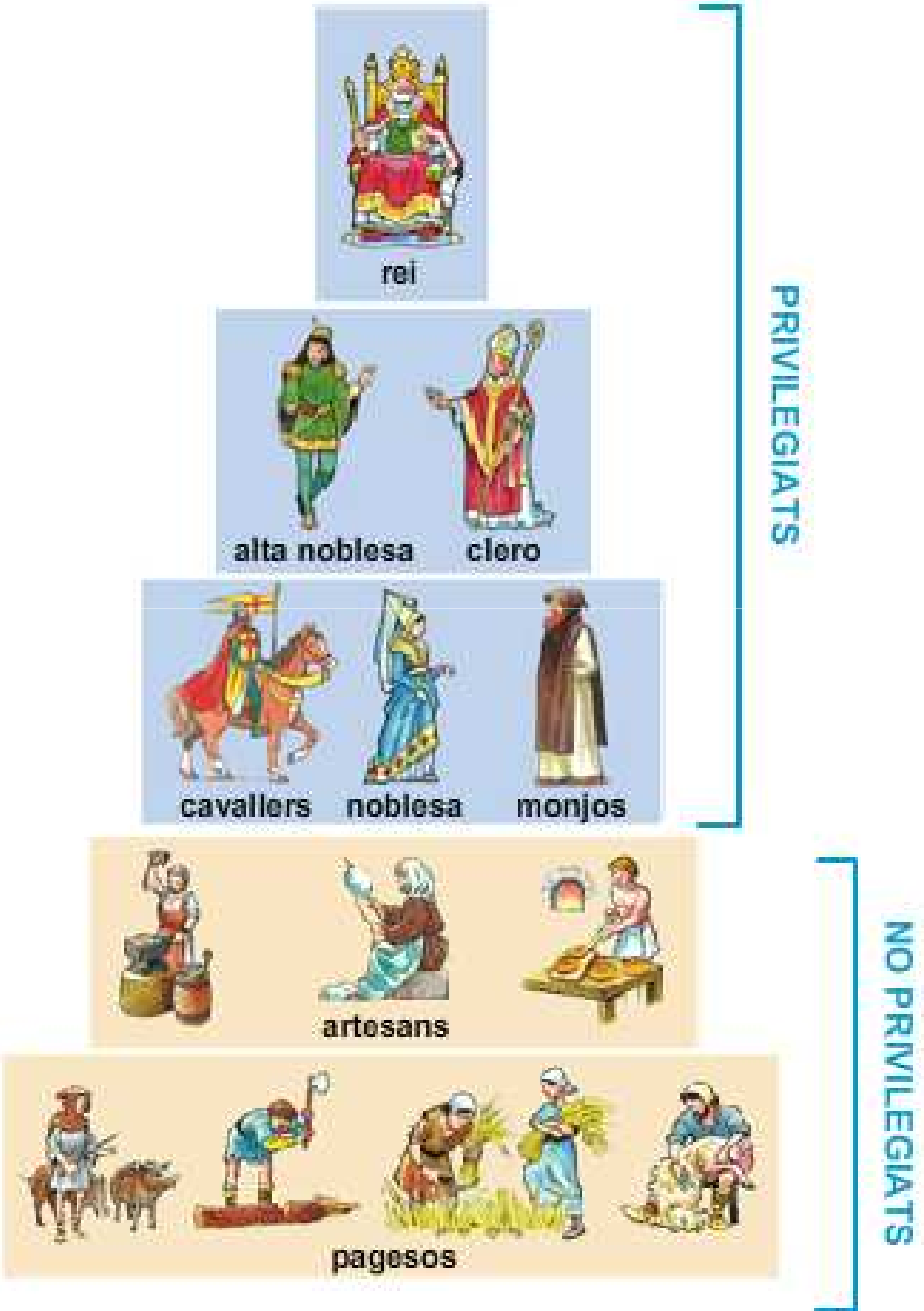

Descobreix... La societat feudal

- La societat feudal presentava unes grans desigualtats. Estava dividida en estaments, uns grups socials dels quals es formava part per naixement i durant tota la vida.
- D'una banda, hi havia els privilegiats. Dintre d'aquests s'hi distingien dos estaments o ordres:
  - La noblesa, que es dedicava a la defensa militar i a la guerra.
  - El clero, capellans i monjos, dedicats a l'oració i a l'Església.
- Era un sector petit de la població, però gaudien de tots els privilegis, posseïen una part important de les terres (feus) i detenien el poder militar, econòmic i religiós.
- De l'altra, hi havia l'estament o ordre dels no privilegiats.
- Segons l'activitat que duïen a terme, es diferenciaven en pagesos, que eren la immensa majoria de la població, i artesans, que constituïen un sector molt reduït.
- Tenien com a funció treballar i mantenir els altres dos estaments. Hi estaven sotmesos i no tenien cap mena de dret.

LA SOCIETAT FEUDAL

Els senyors feudals

Els senyors feudals eren nobles (ducs, marquesos, comtes...) membres de l'alt clergat (bisbes i abats) i, també, cavallers vassalls dels nobles.

Els senyors feudals van augmentar el seu poder i van assumir algunes funcions que havien correspost als monarques, com per exemple:

- **Recaptar impostos.** Cobraven impostos als pagesos per l'ús del molí, el forn...així mateix cobraven taxes pel trànsit de mercaderies sobre els camins (peatges) i ponts (pontatges) del seu feu.
- **Administrar justícia.** Disposaven de tribunals propis que jutjaven els seus vassalls, i podien condemnar-los, imposar-los multes, etc.
- **Encunyar moneda.** De vegades, als grans nobles fins i tot podien emetre una moneda pròpia.

D'aquesta manera els senyors feudals exercien un enorme poder sobre el seu feu i sobre els pagesos.

2. La noblesa feudal

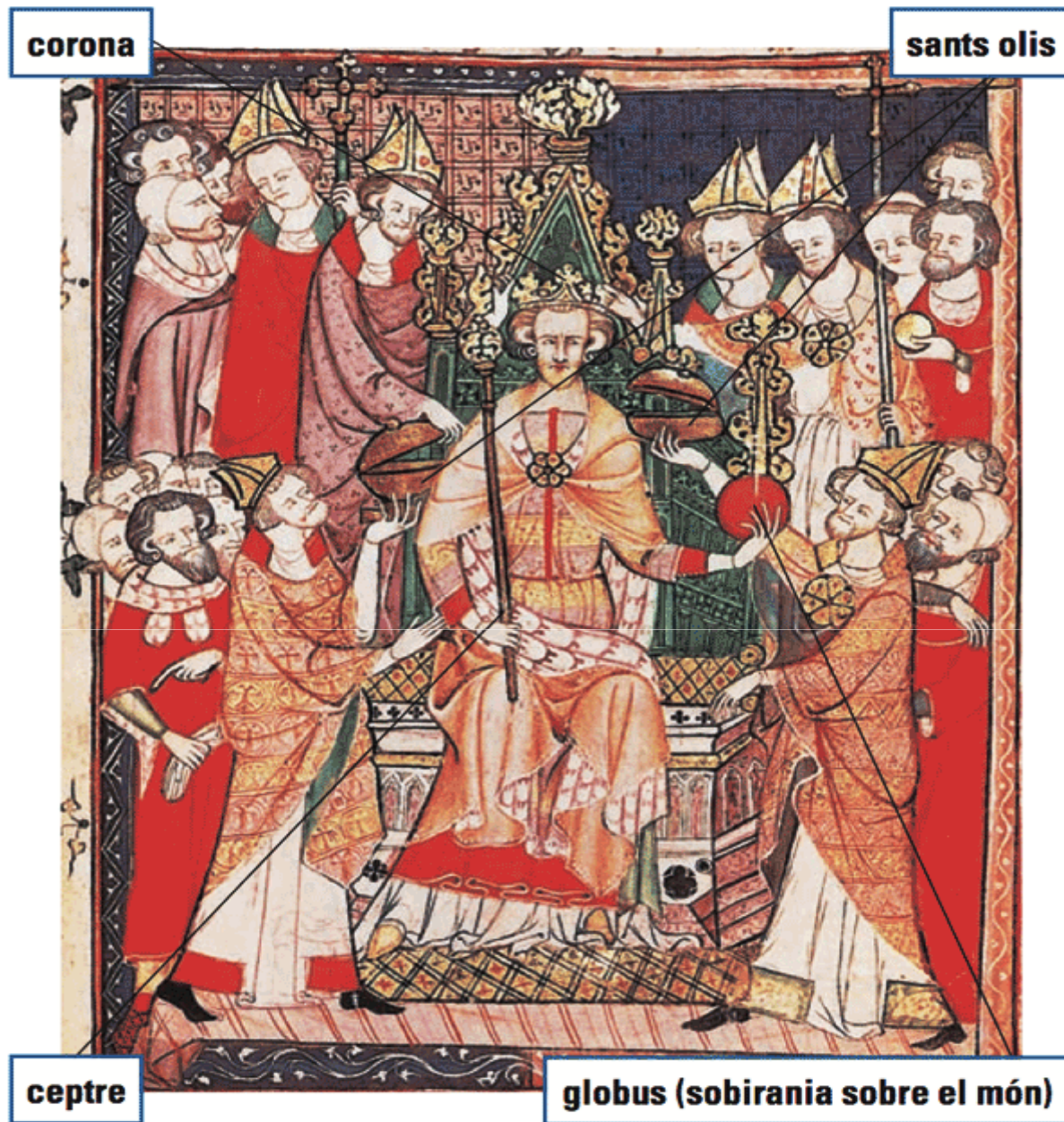
• 2.1. EL REI I ELS SEUS VASSALLS

- A la cúspide de la societat feudal s'hi situava el rei. L'Església cristiana havia establert durant els primers segles medievals que els monarques eren representants de Déu a la Terra amb la missió de governar el seu poble i mantenir el seu regne unit.
- Els territoris d'un regne a l'època feudal eren molt inestables. Estaven formats per totes aquelles possessions que el monarca tenia sota la seva autoritat.
- Però si un noble es feia vassall d'un altre rei o si el rei, quan es moria, lliurava una part de la seva herència a una filla o a un fill que s'emparentava amb un altre monarca, aquelles terres passaven a mans d'un altre rei i formaven part d'un altre regne.
- El rei era reconegut com el *primus inter pares*, és a dir, el primer entre iguals. Els seus iguals eren els seus vassalls, la gran noblesa (comtes, ducs, marquesos) i les principals autoritats religioses (bisbes i abats), amb els quals el monarca compartia el govern del regne.
- El rei tenia poques atribucions exclusives. Les més importants eren:
- Dirigir campanyes militars, a les quals havien d'anar els vassalls amb els seus exèrcits (mainades), si no volien ser considerats traïdors i perdre els seus feus.
- Demanar impostos en cas de guerra, de coronacions, de casaments, etc.
- Exercir de jutge suprem en litigis o plets, però no podien interferir en els feus dels seus nobles o dels de l'Església.

La monarquia feudal i la noblesa: el monarca

Pel tal de reforçar la seva autoritat, els monarques destacaven el caràcter sagrat de la seva dinastia, per mitjà dels símbols i els rituals, sobretot en la cerimònia de coronació.

En aquesta cerimònia el monarca reflectia el caràcter sagrat del poder que exercia. En la cerimònia, el rei rebia d'un representant religiós (el papa o un bisbe) els atributs simbòlics del càrrec: la corona i el ceptre.

- La cerimònia de la coronació reforçava el caràcter sagrat del rei.

La cort reial

- Per governar, el rei comptava amb l'ajuda de la Cúria o Consell Reial, formada per un grup de notables (bisbes, abats, comtes, ducs o marquesos), que l'aconsellaven en les seves decisions.
- Els monarques medievals no tenien una residència fixa. Vivien als diversos castells que tenien i es traslladaven de l'un a l'altre per controlar les seves possessions.
- El rei sempre estava envoltat per un seguici de persones que formaven la cort: família, amics, guerrers i consellers (clergues, juristes, etc.).
- **2.2. LA NOBLESA GUERRERA: UN GRUP PRIVILEGIAT**
- A la societat feudal la funció principal de la noblesa, i la del mateix rei, era la de ser guerrers. Eren els cavallers, que es dedicaven a l'ofici de les armes. Posseir l'equipament, el cavall i les armes, en aquella època, era molt car, i només els senyors feudals podien exercir aquest ofici.
- Els fills de les famílies nobles eren educats i ensinistrats com a guerrers. Primer servien com a patges i després com a escuders d'altres cavallers.
- A divuit anys se'ls armava cavallers en una cerimònia en què rebien les armes: l'espasa, l'escut, els esperons i la cota de malla. A partir d'aquell moment formaven part de l'orde de cavalleria i havien de ser valents, lleials al seu senyor i defensar els dèbils i les dones.
- Els nobles feien la guerra per defensar el seu territori o per enfrontar-se a altres nobles, o perquè havien d'ajudar el monarca o un altre senyor a qui devien obediència. La guerra proporcionava als vencedors terres i riqueses (diners, productes, joies), que augmentaven el poder de la noblesa.
- La seva funció social permetia a la noblesa viure amb privilegis. No havien de treballar, no pagaven impostos i eren els únics que podien portar armes, amb les quals exercien el control sobre la resta de la població.

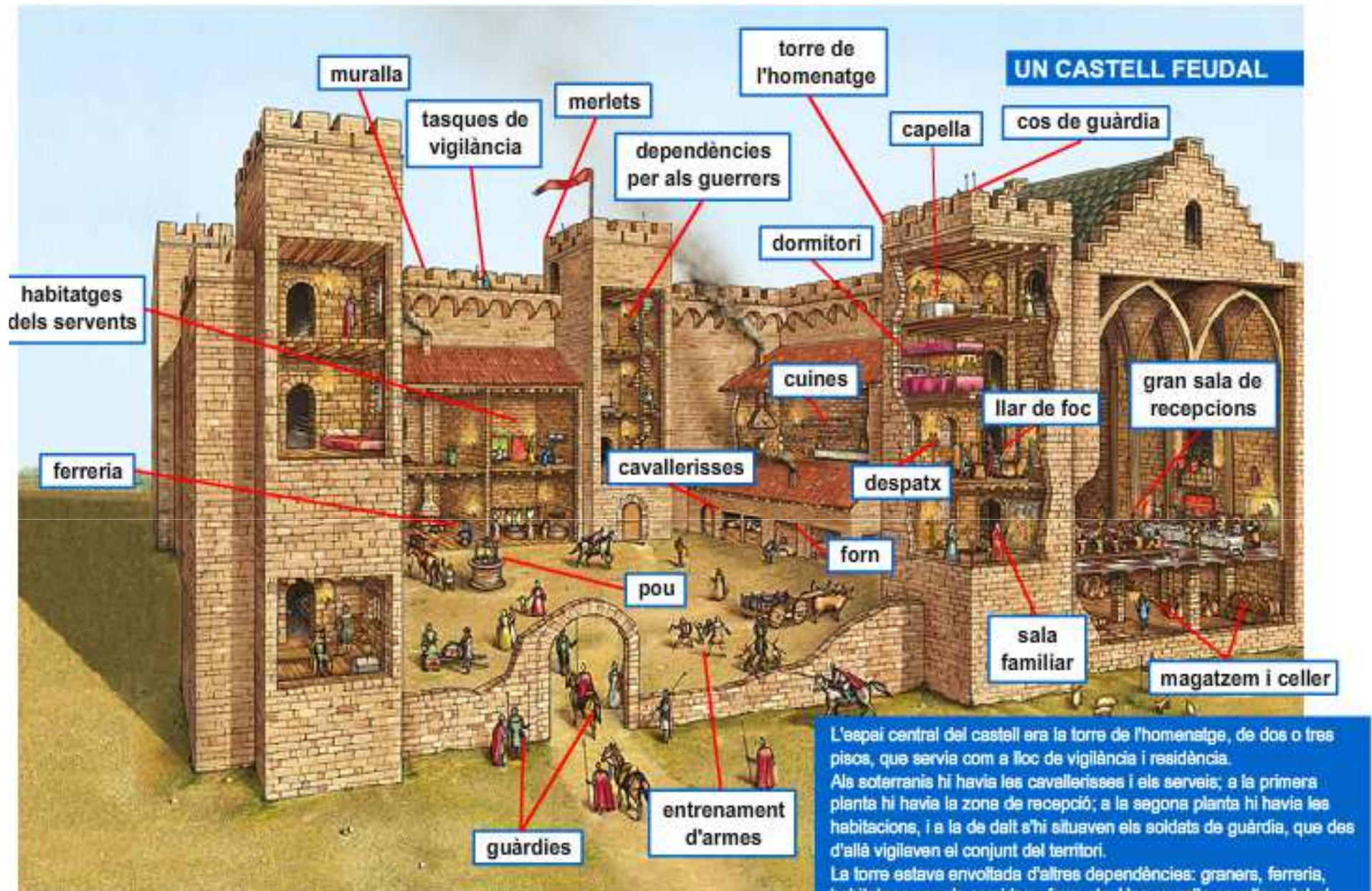
•Cerimònia d'armament d'un cavaller.

Investiga... Com eren els castells feudals

- Els castells eren les residències fortificades dels senyors feudals i el lloc de refugi dels habitants del feu (pagesos, artesans i clergues) quan es produïen atacs o invasions. Al començament molts castells eren simples torres envoltades d'un mur o una palissada, que primer es construïen de fusta i després es van ampliar i les edificaven de pedra.
- Els luxes i les comoditats dels castells eren escassos: hi havia tapissos que adornaven les parets, uns quants mobles (taules, bancs, baguls) i matalassos, de vegades de palla. Quan feia fred, només les llars de foc aportaven calor. De nit s'il·luminaven amb torxes.
- En una mateixa habitació hi solien dormir diverses persones de la família, en llits amb dossers i cortines. Els servents i els animals domèstics dormien als peus del llit.
- **La vida dels nobles al castell**
- Al castell el noble hi rebia els vassalls, conversava amb els amics, impartia justícia i s'encarregava de recaptar tributs i aliments que li havien d'entregar els seus serfs.
- De vegades es trencava la rutina amb la celebració de banquetes o festes en què els joglars i els trobadors explicaven històries, feien jocs malabars, cantaven romanços o interpretaven petites peces musicals.
- Una altra de les distraccions favorites que tenia eren les caceres. A cavall i amb grans canilles, ajudats per serfs, perseguïen porcs senglars, cérvols i guineus i els abatien amb les llances. També eren afeccionats als jocs d'armes, especialment als torneigs.
- **Les dames**
- Les dones habitualment es quedaven al castell organitzant les feines domèstiques, tenint cura dels fills o cosint i brodant. Algunes de més refinades s'entretenien amb la lectura o amb la música.

UN CASTELL FEUDAL

L'espai central del castell era la torre de l'homenatge, de dos o tres pisos, que servia com a lloc de vigilància i residència. Als soterranis hi havia les cavallerisses i els serveis; a la primera planta hi havia la zona de recepció; a la segona planta hi havia les habitacions, i a la de dalt s'hi situaven els soldats de guàrdia, que des d'allà vigilaven el conjunt del territori. La torre estava envoltada d'altres dependències: graners, ferreria, habitatges per als servidors, forn, etc. Una muralla envoltava tot el recinte i, de vegades, hi havia un fossat que circumdava el castell; per poder-hi entrar es col·locava un pont llevadís.

mostrar

ocultar

- Un castell medieval.

4. L'Església cristiana: els clergues

- A l'Edat Mitjana els homes i les dones dedicats a l'Església eren l'altre grup privilegiat de la societat feudal. Entre els seus integrants hi havia grans diferències: els alts càrrecs (bisbes, cardenals i abats) gaudien dels mateixos privilegis que els nobles, però els capellans i els monjos vivien d'una manera similar a la dels pagesos.
- **4.1. UNA EUROPA CRISTIANA**
- Cap a l'any 1000 la majoria dels habitants de l'Europa occidental eren cristians. Poderosos o humils, tots se sentien membres d'una mateixa comunitat, la cristiandat, amb unes creences comunes i uns rituals semblants.
- L'Església mantenia la unitat dels creients i en fixava les obligacions religioses. També prescrivia la caritat, la vida virtuosa i la donació de béns a l'Església a l'hora de la mort. Seguint aquestes normes es redimien els pecats i assolien la vida eterna i evitaven ser condemnats a l'infern.
- **4.2. L'ESGLÉSIA REGULAVA LA VIDA SOCIAL**
- Tota la vida social o privada estava marcada per la intervenció de l'Església. El naixement, el matrimoni i els funerals tenien cerimònies religioses, i l'Església s'encarregava de l'ensenyament i de l'assistència a pobres i malalts.
- L'Església va establir la « pau de Déu » i la « treva de Déu », uns períodes de pau obligatoris en cas de guerres, i va ordenar que les esglésies i els monestirs fossin llocs on no es pogués entrar sense autorització. Si desobeïa aquestes obligacions, qualsevol cristià, tant si era un noble com el mateix rei, podia ser excomunicat, és a dir, exclòs de l'Església.

- **4.3. L'ORGANITZACIÓ DE L'ESGLÉSIA**

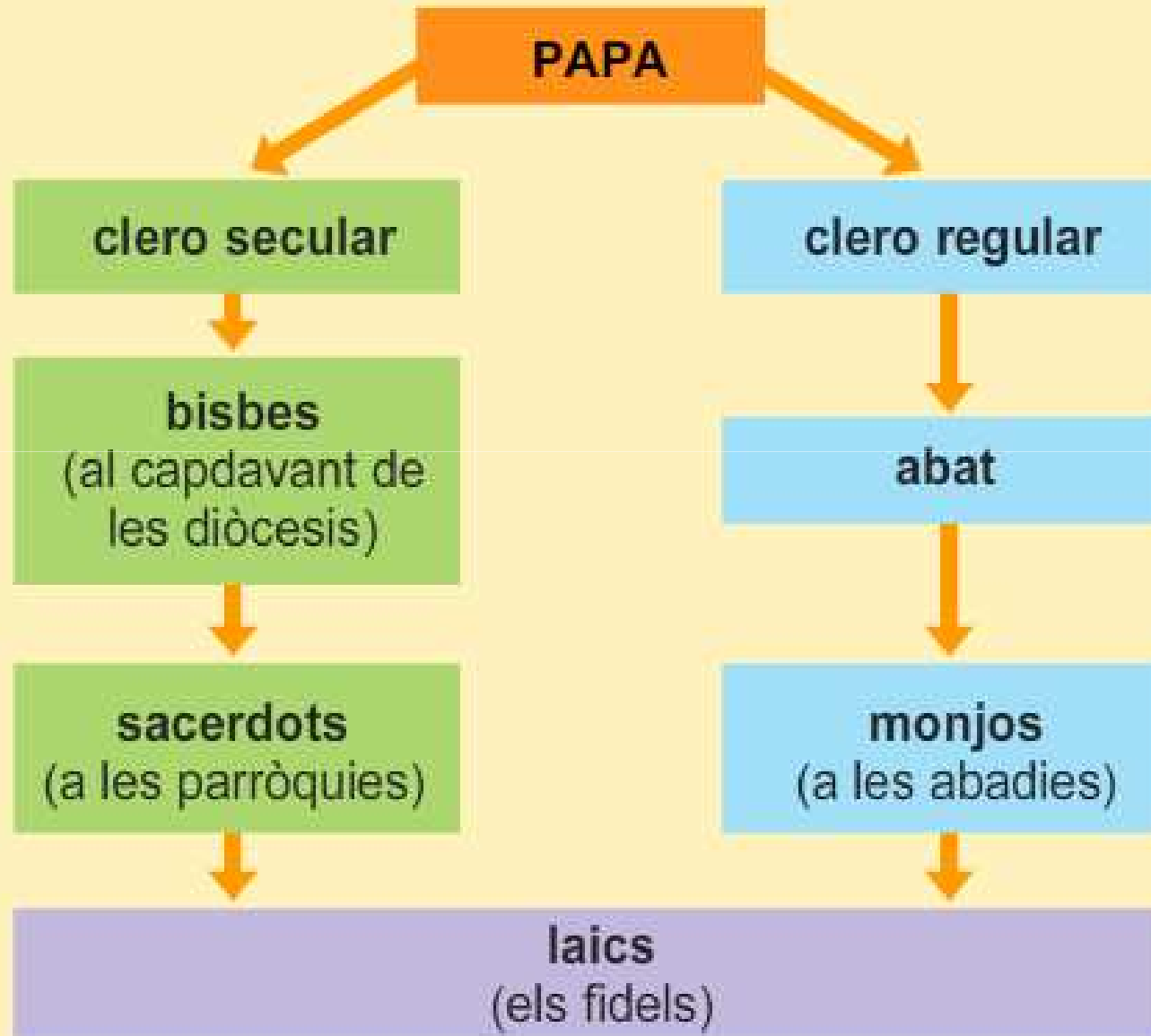
- L'organització de l'Església.
- L'Església medieval era una institució molt rica. Posseïa, com els nobles, feus immensos i cobrava el delme als cristians, un impost per mantenir el clero.
- L'Església també va estructurar una organització excel·lent que li permetia arribar a tots els indrets del territori. Així, els cristians s'agrupaven en parròquies, que dirigia un sacerdot (rector). Un conjunt de parròquies formava una diòcesi, al capdavant de la qual hi havia el bisbe. Capellans, rectors i bisbes formaven el clero secular.
- El clero regular el formaven els monjos, que vivien en monestirs sota l'autoritat d'un abat. Les monges estaven sota l'autoritat d'una abadessa. Aquests dos col·lectius es dedicaven a l'oració, però les monges no formen part del clero.

- L'Església regulava molts aspectes de la vida privada, com el matrimoni.

L'ORGANITZACIÓ DE L'ESGLÉSIA

5. Els monestirs medievals

• 5.1. L'ESGLÉSIA ES RURALITZA

- En un món on una part important de la població era pagesa l'Església es va haver deruralitzar, és a dir, establir-se al camp, per poder fer la tasca d'evangelització i dirigir la vida dels pagesos.
- L' església era l' edifici central de qualsevol vila, poble o ciutat. Els fidels hi acudien a oir missa els diumenges i en ocasió de les festes, dels bateigs, dels casaments i dels enterraments. Les campanes tocaven a oració, advertien dels perills o convocaven reunions i assemblees.
- A partir de l'any 1000, a més de les esglésies parroquials, es van construir molts monestirs, que es van convertir en veritables centres de cultura. S'hi conservaven textos literaris, també se n'hi copiaven i s'hi aprenia a llegir i a escriure.

• 5.2. LA VIDA ALS MONESTIRS

- Un monestir era un conjunt d'edificis i de dependències (estable, graner, celler...); a més, hi havia l'hort, el molí i les terres de la seva propietat. De la mateixa manera que qualsevol altre feu, hi treballaven pagesos i servents.
- El centre del monestir era l'església, on els monjos i les monges anaven a resar uns quants cops al dia. L' oració era la seva activitat principal, perquè la finalitat de la vida monàstica era allunyar-se del món i tenir un contacte més directe amb Déu.

La vida en un monestir

- Els monjos realitzaven diverses feines segons el seu rang social i educació:
- Alguns monjos efectuaven treballs manuals (cultivaven l'hort, criaven els animals domèstics, fabricaven estris artesanalment, etc)
- Uns altres monjos dispensaven atenció sanitària als pobres que acudien al monestir
- Uns altres monjos es dedicaven a les feines intel.lectuals (educaven els novicis, traduïen obres clàssiques, copiaven llibres per a la seva difusió, estudiaven....)

Les monges, en canvi, tenien vedades les tasques intel.lectuals, i es dedicaven principalment a atendre els malalts.

Els monastirs, centres de la cultura medieval: una cultura cristiana

La cultura de l'Europa medieval era eminentment cristiana. La tradició cultural europea va perdurar gràcies a l'esforç de l'església i especialment dels monestirs, i va destacar per diversos motius:

- Es van convertir en **grans centres de cultura**. Les seves biblioteques van preservar les gran obres del coneixement i el pensament clàssics.
- Van dur a terme una **important tasca docent**, en una època en què els monjos eren pràcticament els únics que sabien llegir i escriure. A més, van millorar i difondre entre els pagesos noves tècniques de conreu.
- Van desenvolupar **funcions assistencials**. Van crear hospicis per a atendre els pelegrins i hospitals en els quals atenien els malalts i les persones pobres. Sense aquesta tasca, la immensa majoria de la població no hauria rebut atenció sanitària.

- **5.3. LES REGLES MONÀSTIQUES**

- Els qui aspiraven a la vida monàstica entraven al monestir i, després d'un període d'adaptació (noviciat), feien tres vots o promeses: d'obediència, de pobresa i de castedat. Anaven vestits amb un hàbit, que els identificava.
- Tots els ordes religiosos estaven sotmesos a una regla, és a dir, a un conjunt de normes que regulaven totes les activitats monàstiques. Així, s'hi establien les hores que s'havien de dedicar a l'oració, a la lectura dels textos sagrats i a les feines, com copiar al *scriptorium* (biblioteca) manuscrits en llatí, conrear l'hort i tenir cura dels malalts.
- Fins i tot les activitats més normals, com menjar, les hores de dormir o de rebre visites, estaven subjectes a uns horaris i a unes normes.
- Durant l'Edat Mitjana es van fundar molts ordes religiosos. El més important va ser el dels benedictins, que sant Benet de Núrsia va fundar a Itàlia al segle VI, i es va expandir arreu d'Europa.

Ora et labora

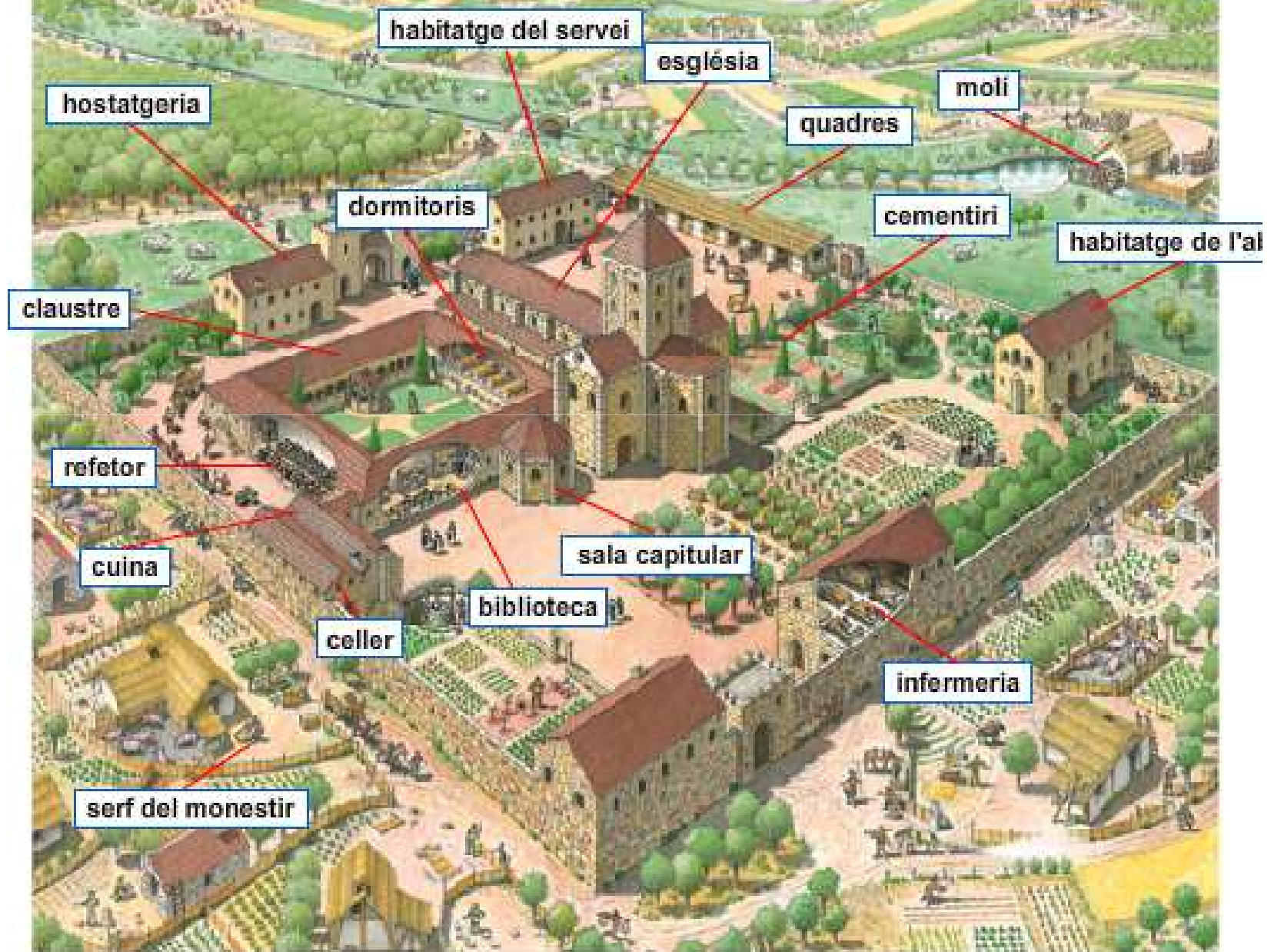
- El lema “ora et labora” de sant Benet de Núrsia, fundador de l’orde benedictí, va servir d’inspiració en l’organització de la vida monàstica. Posava l’accent en les dues grans tasques encomanades als monjos i monges: pregar i treballar.

L’horari monàstic

Els monjos seguien un horari molt estricte en les seves pregàries que condicionava la resta de les activitats quotidianes:

- Abans de l’alba, resaven les matines
- A l’alba, resaven les laudes i després esmorzaven
- Al llarg del dia, resaven cada tres hores (prima,tèrcia,sexta,nona i vespres)
- Al final del dia resaven les completes i després es retiraven.

UN MONESTIR MEDIEVAL

Principals edificis d'un monestir

- **Església:** era el lloc més important, on els monjos es reunien per resar i celebrar la litúrgia
- **Claustre:** era un pati porticat amb un jardí central. Hi passejaven, llegien i conversaven, ja que era un dels pocs llocs on era permès de parlar
- **Refector:** era el menjador. Els monjos hi menjaven en silenci i un monjo llegia algun text religiós
- **Sala capitular:** era el lloc de reunions. S'hi discutien un cop al dia o a la setmana les qüestions relacionades amb la comunitat.
- **Scriptorium:** en aquesta sala es redactaven i es copiaven els manuscrits i es traduïen textos.
- **Hostatgeria:** aquest recinte acollia els viatgers i pelegrins que no tenien un lloc on dormir.

• Pintura medieval on es poden veure unes monges en un monestir dedicades a la pregària.

Descobreix... Què van ser les croades

- Els llocs on Crist havia viscut, especialment Jerusalem (Terra Santa), es van convertir en centres de pelegrinatge dels cristians, malgrat que es trobaven en mans dels musulmans.
- Al segle XI Jerusalem va ser ocupada pels turcs, un poble islamitzat, molt bel·licós, que va començar a impedir als pelegrins l'accés a la ciutat o a maltractar-los.
- Per aquesta raó, l'any 1095 el papa Urbà II va fer una crida als cristians perquè anessin a alliberar Terra Santa dels infidels (no cristians). Va prometre la salvació eterna a tots els que hi participessin.
- Al llarg dels segles XI i XIII es van dur a terme les anomenades croades, unes campanyes militars en defensa de la creu (símbol del cristianisme).
- Un profund esperit religiós va mobilitzar dones, homes i nens. També hi van participar petits nobles que volien aconseguir terres i poder, aventurers i mercaders interessats a establir intercanvis comercials amb els ports de l'Orient Mitjà.

Les croades

Els croats van conquerir Jerusalem i altres territoris del Pròxim Orient, però els van mantenir durant poc temps, ja que l'Imperi otomà els va acabar de reconquerir en el s. XIII (a l'Europa oriental, Bizanci anava perdent terreny davant un poderós Imperi otomà) que iniciava la seva expansió cap a Europa.

Com a conseqüència de les croades, el papat va augmentar el seu poder i influència, es va desenvolupar el comerç entre Orient i Occident (amb la qual cosa es va reforçar el paper de la Corona d'Aragó i de les ciutats italianes) i es va intensificar el contacte entre les cultures cristiana i musulmana.

LES CROADES PRINCIPALS (SEGLES XI-XII)

3. Els pagesos al món feudal

3.1. VIURE AL FEU

- El feu el constituïen les terres que el rei o un noble havia atorgat a un altre senyor feudal. El senyor feudal es reservava les millors terres per a ell, la reserva senyorial, i les treballaven els seus serfs. En aquestes terres hi solia haver el castell, i també prats i boscos.
- El senyor repartia una altra part del feu en lots (masos) que es lliuraven a serfs o bé a pagesos lliures, que li havien de pagar unes rendes, com ara una part de la collita o fer feines personals a les terres del senyor. A més, al feu hi podia haver terres que eren propietat de pagesos lliures o de l'Església (monestirs).
- El senyor feudal tenia també el dret de jurisdicció sobre totes les terres del feu, les pròpies i les d'altres propietaris, és a dir, podia dictar ordres i lleis, impartir justícia, controlar tots els serveis (ponts, molins, forns, etc.), cobrar impostos per aquests serveis i imposar tributs.

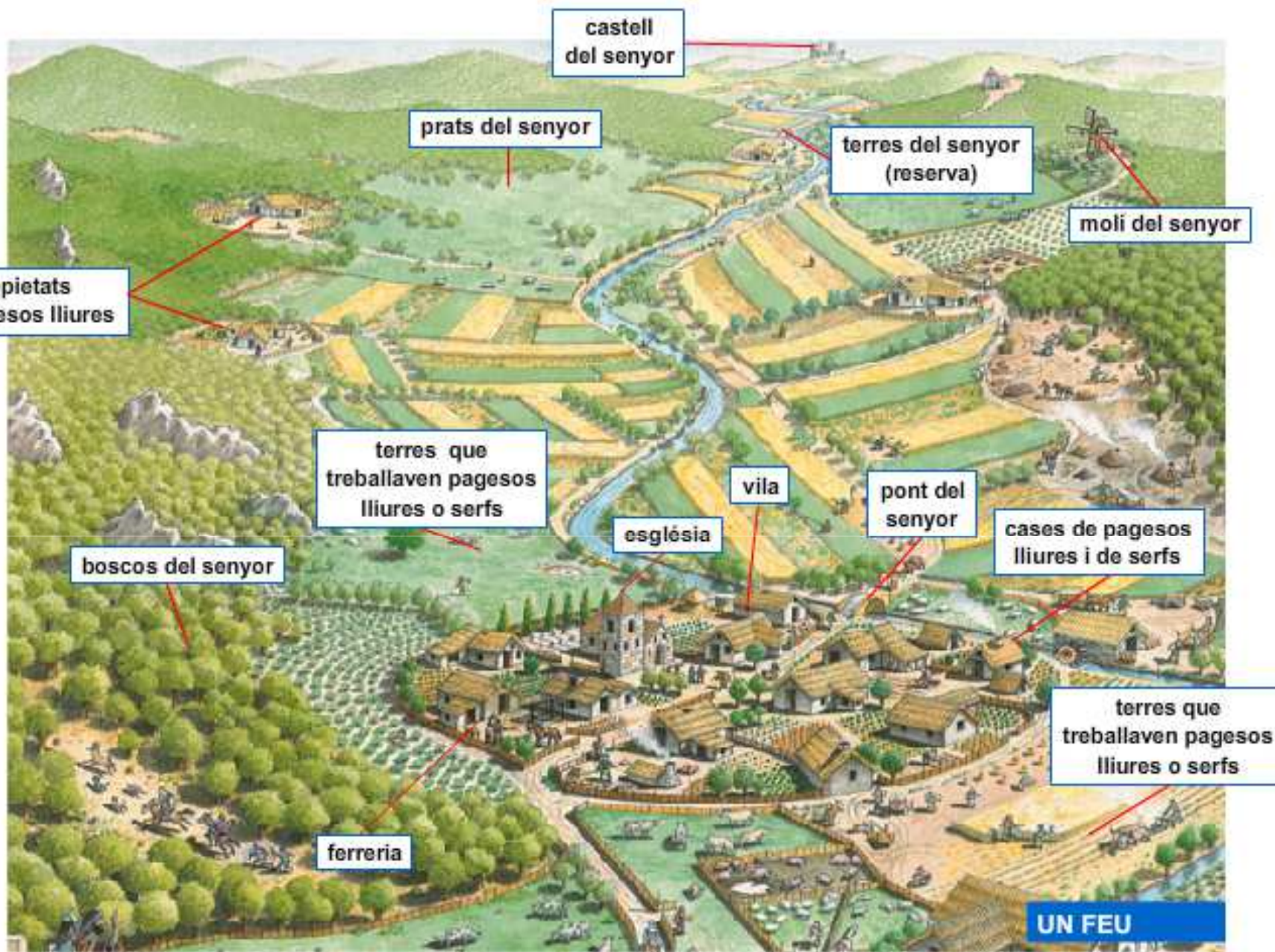
• **3.2. ELS PAGESOS DEL FEU**

- Els pagesos eren la majoria de la població (90%). Malgrat que naixien i morien amb aquesta condició, en podem fer dues categories:
- Els pagesos lliures (vilans o alodials), que podien ser propietaris de la seva terra, però això era molt rar, i disposar lliurement de si mateixos: casar-se, abandonar el feu, dedicar-se a un ofici, etc.
- Els serfs, que no tenien llibertat personal i estaven lligats a la terra del senyor. Com a conseqüència, no podien abandonar les terres, ni casar-se, ni deixar herència sense permís del senyor.
- Els pagesos, lliures o serfs, havien de treballar durament per sobreviure. El rendiment de la terra era escàs, i es practicava la rotació biennal, és a dir, es treballava la meitat de la terra i l'altra meitat es deixava reposar. Les tècniques i les eines agrícoles eren molt rudimentàries: aixades, falçs, rampins i arades senzilles.
- L'economia pagesa era d' autoconsum (vivien d'allò que produïen) i ells mateixos es teixien la roba, tallaven la fusta, etc. Només molt rarament compraven algun producte, com sal i estris de ferro o de coure.

- **3.3. L'HABITATGE DELS PAGESOS**

- Els pagesos vivien en pobles petits o en cases disseminades. Als pobles també hi vivien alguns artesans o petits comerciants que s'encarregaven de la taverna, del molí, del forn i de la forja (ferreria).
- Les cases eren senzilles i tosques, tenien una o dues habitacions i, de vegades, un magatzem o un estable, encara que era corrent que els animals els tinguessin a la mateixa casa. El sòl era de terra, i una llar de foc els servia per escalfar-se, per il·luminar i per cuinar. El mobiliari es reduïa a un matalàs de palla, uns bancs per seure-hi, una fusta que feia de taula, unes quantes escudelles de fang o de fusta i un perol gros de metall per cuinar.

mostrar

ocultar

6. L'art romànic. L'arquitectura

• 6.1. UN ART RELIGIÓS

- Des del segle XI fins al segle XIII va predominar, en una bona part d'Europa, un estil artístic que, a causa de la semblança d'alguns dels seus elements constructius amb l'art romà, ha rebut el nom de romànic. Aquest estil artístic és el més representatiu del món feudal.
- La gran importància de la religió per a la societat medieval i el pes excepcional que hi tenia l'Església van fer que les manifestacions artístiques d'aquesta època fossin essencialment religioses.
- Entre les manifestacions de l'art romànic l'arquitectura (esglésies, catedrals i monestirs) ocupà un lloc fonamental. Les altres arts, com l'escultura o la pintura, es van utilitzar essencialment per decorar o completar els edificis religiosos.

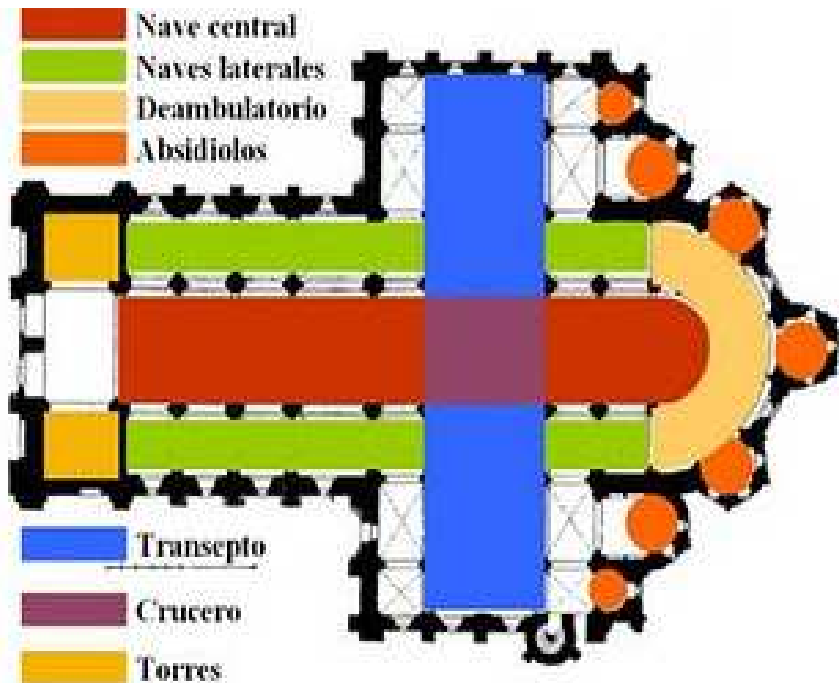
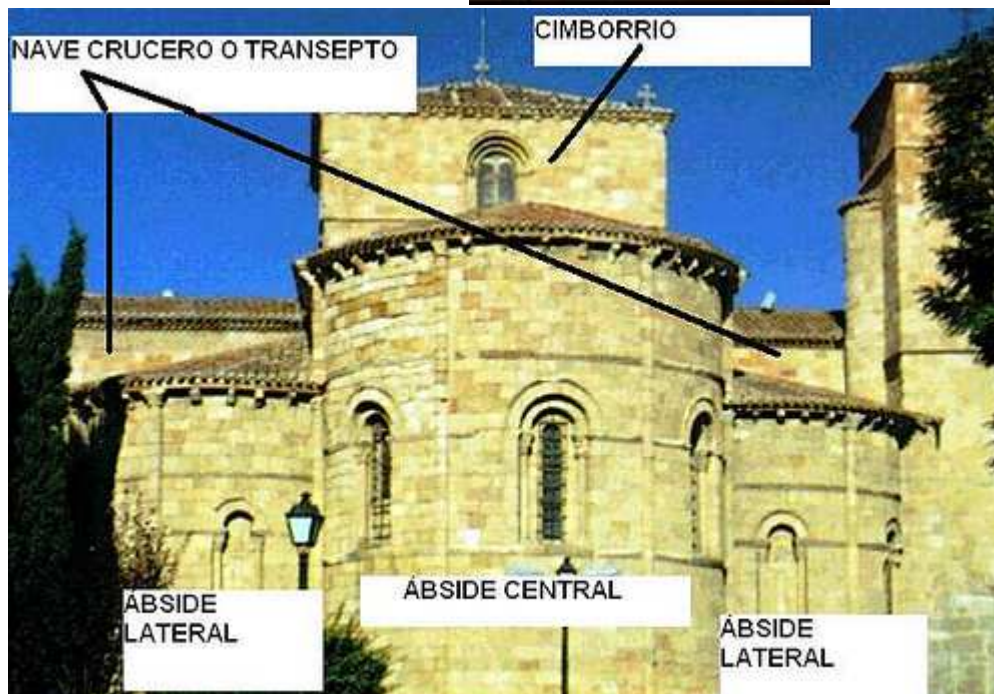
L'art romànic: arquitectura, un art religiós

- El romànic es va desenvolupar a l'Europa occidental entre els segles XI i XII, i va perdurar fins a mitjan segle XIII en algunes zones.
- Es tracta d'un art fonamentalment **religiós i didàctic**, al servei de l'Església catòlica, ja que la seva principal finalitat consistia a difondre els ensenyaments de la Bíblia entre una població que majoritàriament no sabia llegir ni escriure.
- El seu origen i difusió estan relacionats amb la crisi espiritual provocada pel canvi de mil.leni i les nombroses donacions que van permetre la construcció d'esglésies i monestirs. L'estabilitat política i el desenvolupament econòmic del segle XI van afavorir l'expansió del romànic.

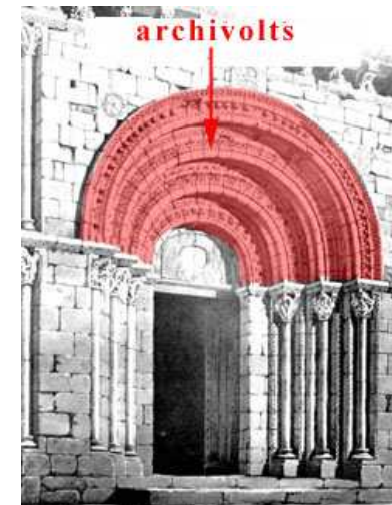
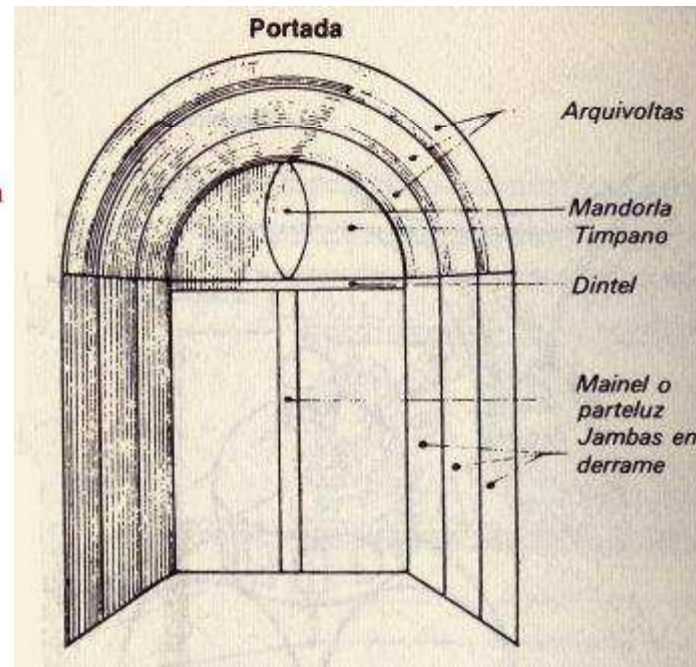
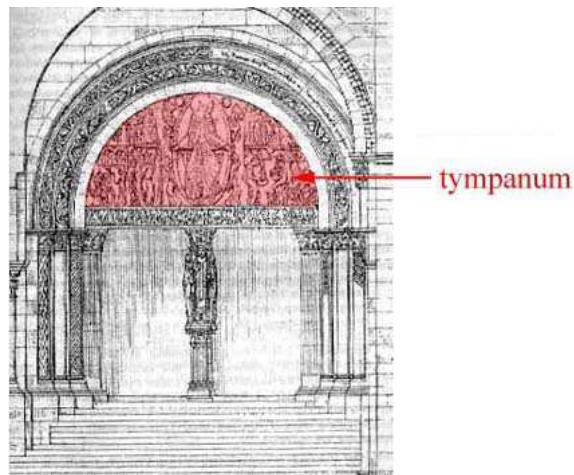
6.2. LES ESGLÉSIES ROMÀNIQUES

- La majoria d'esglésies estan fetes amb pedra; aquesta és la raó per la qual, juntament amb els castells, se n'han conservat tantes fins als nostres dies. Els elements essencials d'una església romànica són els següents:
- La planta, que inicialment tenia elements constructius d'origen romà i era d'un sol braç (planta basilical), amb una nau o amb tres. Aviat s'hi va afegir una altra nau més curta, el transsepte, fet que confereix a les esglésies la forma de creu llatina, que evoca la creu on va morir Crist. El lloc on s'encreuen aquestes dues naus s'anomena creuer i normalment es cobria amb un cimbori.
- La capçalera de l'església, l' absis, acostumava a ser semicircular i, de vegades, les naus laterals es prolongaven i l'envoltaven formant el deambulatori.
- Per donar solidesa als edificis, es van aixecar voltes de canó sòlides que s'aguantaven sobre murs gruixuts i pilars o columnes enormes, units per arcs de mig punt o de mitja circumferència.
- Com que les voltes de pedra pesaven molt, els murs que les aguantaven havien de ser molt amples i, per reforçar-los, s'hi adossaven contraforts sòlids a la part exterior.
- S'obrien molt pocs forats als murs; per això les finestres eren estretes i allargades. Això fa que l'interior de les esglésies romàniques sigui molt fosc.
- També era habitual col·locar una torre campanar a l'exterior, unida a l'església o separada d'aquesta, que servia per tocar a oració i com a torre de guaita.
- Als monestirs i en algunes esglésies grans també era habitual que s'hi construïssin claustres.

Elements arquitectònics: l'art romànic també es va aplicar a la construcció de castells.

A l'entrada de l'església se situa una composició escultòrica en relleu molt elaborada, sovint de temàtica religiosa (Jesús, sants, apòstols...). Les figures més grans s'ubiquen al timpà i les més petites a les arquivoltes, als brancals, a la llinda i al mainell.

•Absis de l'església de San Martín de Frómista (Palència).

Nau central de l'església de Sant Serni de Tolosa (França).

Els capitells estaven situats a l'interior i l'exterior de les esglésies i monestirs. La seva ornamentació era profusa i es pot classificar en:

- **Figurativa:** representa escenes religioses, però també animals fantàstics i escenes de la vida quotidiana.
- **Geomètrica:** repeteix motius geomètrics com ara trenats, greques, espirals
- **Vegetal:** com la geomètrica, consisteix en la repetició de motius vegetals, com ara flors, fulles....

7. La pintura i l'escultura romàniques

• 7.1. ENSENYAR I DECORAR

- L'estil romànic decorava l'interior i l'exterior de les esglésies amb escultures i pintures de tema religiós, que tenien la funció d'explicar al poble la història sagrada extreta de la Bíblia.
- No hem d'oblidar que, al món medieval, la immensa majoria de la població era analfabeta i era incapaç de llegir cap llibre. Per aquesta raó, les imatges es van convertir en llibres on els cristians podien llegir i conèixer els elements de la seva religió.
- A més de la funció didàctica, les pintures i les escultures tenien una funció decorativa.

• 7.2. FRESCOS I TAULES

- Les pintures romàniques tenen una gran força expressiva, però tècnicament són molt senzilles. Essencialment s'hi utilitzava la tècnica de la pintura al fresc: s'estenia una capa gruixuda de guix en una paret i, amb el guix encara humit, s'hi pintava a sobre; així, quan s'havia eixugat, els colors hi quedaven més ben fixats.
- Els personatges i els objectes els traçaven amb línies gruixudes i hi escampaven els colors d'una manera uniforme. No tenen profunditat ni volum, la disposició és frontal i hi predominen les figures aïllades.
- Els motius més utilitzats en la pintura romànica són representacions del Pantocràtor situades a l'absis, on ocupen una posició central dins de l'església. També s'hi pintaven escenes de la Bíblia, dels evangelis i de vides de sants.
- A més dels frescos, es feien pintures sobre taula, una fusta amb una capa fina de guix. Les taules servien per cobrir el frontal dels altars o la capçalera de l'església. També tenien importància les miniatures, pintures que il·lustraven els llibres religiosos.

La pintura

Les seves principals característiques eren:

- **Expressivitat i simbolisme.** La figura humana és estàtica, espiritualitzada, proveïda de mans i ulls exageradament grans.
- **Frontalitat.** Tendeix a l'esquematització de les figures, que es representen planes i esglaonades, ja que no es té perspectiva.
- **Colors molt intensos.** S'apliquen plans, sense volum, i els traços són gruixuts i simples.

Els dos temes més representats en les pintures romàniques són:

- **El pantocràtor.** Crist Majestàtic, a l'interior d'un cercle o oval (màndorla), beneeix i sosté els Evangelis.
- **La Mare de Déu.** A l'interior d'una mandorla, amb el Nen Jesús a la falda, beneeix amb la mà dreta.

Frontal d'Avià (Berguedà), de la darrera del segle XII.

Pintures absis de Sant Climent de Taüll

- Mà dreta aixecada en posició de **beneir** i mà esquerra sostenint les **Esriptures**
- Dos **àngels** situats als extrems de la composició
- **Tetramorf**: els quatre evangelistes (sant Mateu, sant Marc, sant Lluc i sant Joan) representats pels seus símbols
- **Crist majestàtic** assegut dins d'una **màndorla** o aurèola mística

- **7.3. UNA ESCULTURA AL SERVEI DE L'ARQUITECTURA**

- L'escultura romànica tenia una dependència important de l'arquitectura i les figures solen adoptar les proporcions i la forma de la superfície sobre la qual van ser esculpides.
- També eren importants els capitells de les columnes o pilars, tant els de l'interior de l'església com els de la portalada o els dels claustres. A la decoració dels capitells els temes religiosos es barregen amb figures vegetals i geomètriques i escenes de la vida quotidiana.
- Finalment, també són abundants les talles religioses de fusta policromades de colors vius. Se solien col·locar als altars d'esglésies, de monestirs o d'ermites, i els principals motius que representen són la crucifixió de Crist, la figura de la Mare de Déu asseguda en un tron amb el nen Jesús a la falda i imatges de sants.

L'escultura

- La seva principal funció era instruir i moure a la pietat els feligresos. Eren autèntiques bíblies en pedra, amb les quals s'ensenyava el camí de la salvació.

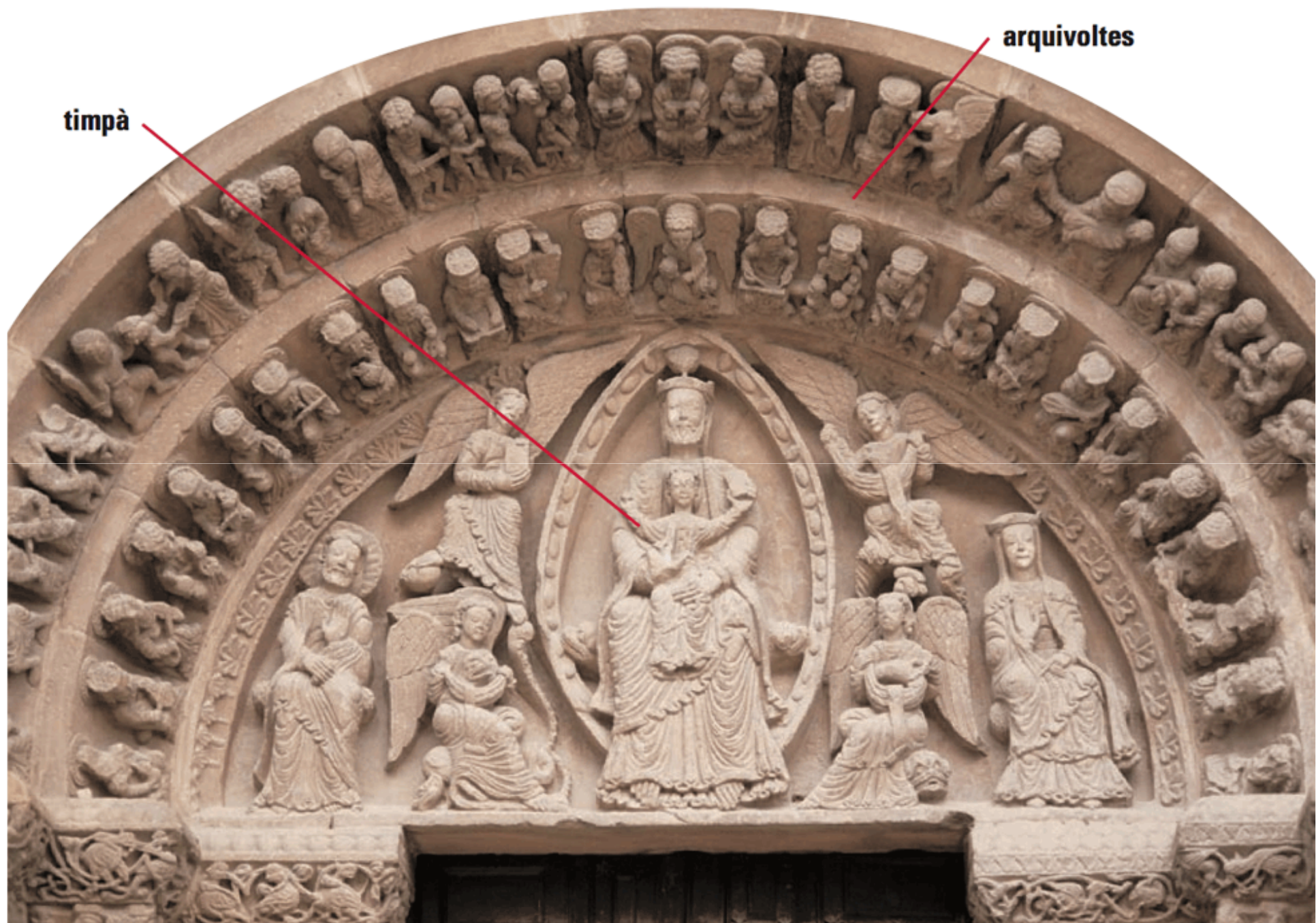
Les seves principals característiques eren:

- **El simbolisme.** No pretenien reproduir la realitat, sinó moure l'esperit dels observadors. Per tal d'emfatitzar, es presenten les figures bigarrades i amb les proporcions deformades.
- **La rigidesa** de les figures. Es veu accentuada per la frontalitat de les composicions.

La major part de l'escultura romànica es realitzava en relleu. El seu emplaçament habitual eren les portalades, a l'entrada dels temples, i els capitells, a l'interior i als claustres.

L'Escultura exempta romànica era escassa i el limitava a talles destinades al culte.

timpà

arquivoltes

EXERCICIS

1. Quines tres ordres o estaments es distingien en la societat feudal? Quina funció tenia cadascun?
2. Quins grups socials eren els privilegiats? I els no privilegiats?
3. Quin va ser l'origen del feudalisme? Quines són les seves causes?
4. Quines atribucions tenia el rei? Què era la cúria?
5. Quina funció essencial feien els nobles? Com es convertien en cavallers? Quines diferències hi havia entre homes i dones?
6. Descriu les diverses dependències del castell
7. Quin zona habitaven els nobles? I els servidors?
8. Quines activitats pots observar que fan?
9. Com era la feina agrícola a l'època feudal? Quins instruments i quines tècniques utilitzaven?
10. Descriu la vida dels pagesos: les cases, el menjar, les activitats.....
11. Què van ser les croades? Qui hi va participar i per què?
12. quin paper va fer l'Església cristiana a l'Edat Mitjana? Quina categoria tenien els qui es dedicaven a la vida religiosa ?

13. Quines normes regien la vida cristiana? com influïa l'Església en la vida social?
14. Què eren els monestirs? Quines activitats s'hi portaven a terme?
15. Què eren els ordes religiosos? Com regulaven la vida dels seus membres?
16. Busca un dibuix d'una església romànica i esmenta'n les parts principals i els elements essencials. Després identifica les parts i els elements que hi ha a les fotografies.
17. Quina funció tenien la pintura i l'escultura en l'art romànic?
18. Quines característiques presenten la pintura i l'escultura romàniques? Quins motius hi predominen?